

Andris Akmentiņš

TRĪS BRĀĻI

Andris Akmentiņš

TRĪS BRĀĻI

Māksliniece Ilze Dambe

Teksts **Andris Akmentiņš**

Ilustrācijas **Ilze Dambe**

Mākslinieciskais iekārtojums,
datortsalikums **Aivars Plotka**

Foto **Leons Balodis, Jānis Dubavs**,
kā arī Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības
inspekcijas arhīva fotomateriāli

Zinātniskais konsultants **Pēteris Blūms**

Projekta kuratore **Sandra Hermansone**

Projektu atbalsta

VALSTS
KULTŪRAS
PIEMINEKĻU
AIZSARDZĪBAS
INSPEKCIJA

Baiba

© Andris Akmentiņš, teksts, 2001

© Ilze Dambe, ilustrācijas, 2001

© Aivars Plotka, mākslinieciskais iekārtojums, 2001

© Datorzinību centrs, 2001

ISBN 9984-665-15-1

Sveika, dārgā Pecīņa!

Nebrīnies – Tev raksta Pīpija, Tava draudzene no pilsētas. Vai Tu vēl atceries mani? Es jau sen sapņoju, ka aizsūtīšu Tev kādu ziņu. Tagad šis brīdis ir klāt, jo esmu iemācījusies rakstīt.

Ceru, ka Tu pratīsi izlasīt. Ja nē – palūdz kādam āpsim, tie esot veci un gudri. Pie mums šeit notiek varenas lietas – esmu pārcēlusies uz savu senču mītni Vecrīgā un tagad dzīvoju “Trijos Brāļos”. Šeit es pētī mājas vēsturi, bet neaizmirstu sekot arī notikumiem aiz loga.

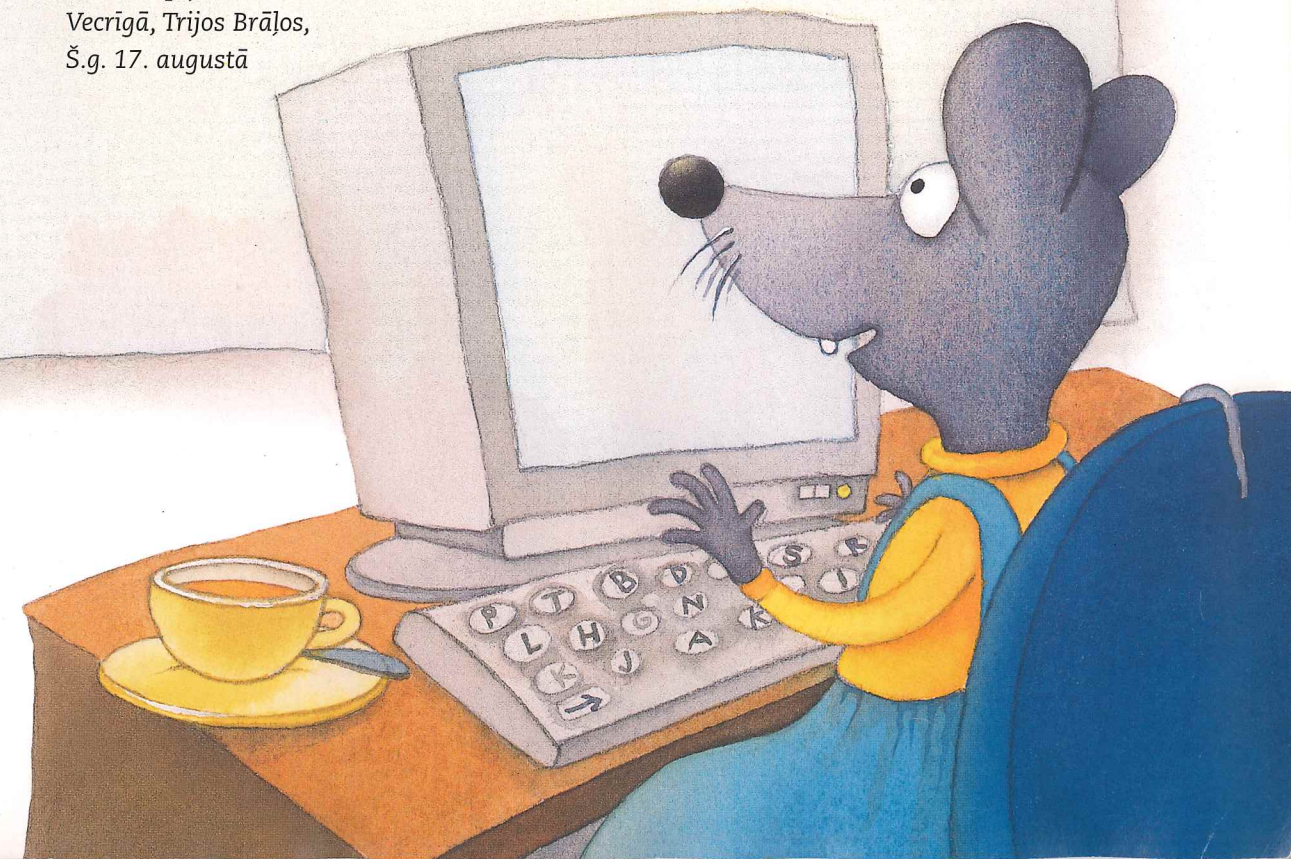
Reizēm domāju – vai Tev laukos nav garlaicīgi? Rīgā tomēr ir dažāda kultūra, katru dienu var uzzināt kaut ko jaunu. Vai Tu zināji, ka grāmatas patiesībā nav domātas ēšanai, bet gan lasīšanai? Tā ir, māsiņ, mūsdienu pelei neklājas sagrauzt grāmatas, jo īpaši senās, garšīgās aiztikt nav brīv’.

Patiesībā man Tev ir MILZĪGS pārsteigums – esmu uzrakstījusi ne tikai šo vēstuli, bet jau veselu grāmatu. Arī to es Tev nosūtu kopā ar vēstuli. Manā pirmajā grāmatā atrodams viss, ko esmu uzzinājusi par “Trīs Brāļiem” – slavenajiem Vecrīgas namiem. Lasi to un skaties zīmējumus – tikai nedomā apēst! Mācies no manis – es pat vairs grāmatu stūrus neapgraužu (varbūt reizēm vienīgi notiesāju kādu grāmatu tārpū). Labāk atsūti man vēstuli, kā Tev patika grāmatas saturs, un kas jauns vai vecs noticis pie jums laukos. Ceru, ka Tev klājas labi, un lietainā laikā nesāp ķepiņas!

Tava Pīpija

Vecrīgā, Trijos Brāļos,

Š.g. 17. augustā

Trīs Brāļi un Pele Pētniece

Peles vienmēr ir dzīvojušas cilvēka tuvumā – un tūlīt Tu uzzināsi, kāpēc. Drīz pilsēta Rīga svinēs 800 gadu jubileju – iedomājies, cik milzīgai dzimšanas dienas tortei jābūt, lai pietiktu vietas 800 svecītēm! No tik lielas tortes noteikti paliks pāri daudz garšīgu drupatiņu – dažas noteikti tiks arī man! Kad cilvēki ēd, vienmēr pāri paliek daudz gardu drupatu – vai tagad Tu saproti, kāpēc pelēm patīk cilvēki?

Šajās Rīgas svinībās liels gods pienākas vecākajai Rīgas dzīvojamo namu saimei – “Trīs Brāļiem”, kas atrodas Mazajā Pils ielā, netālu no Rīgas pils. Jo īpaši par to priecājos es, jo dzīvoju “Trīs Brāļos” jau kopš dzimšanas. Tie ir trīs seni un burvīgi nami, un

katram no tiem ir sava vēsture. Te labi redzams, kā mainījusies dzīvojamo namu celtniecība viduslaikos. Mūsdienās “Trīs Brāļi” apvienoti vienā namā – lai paliktu kopā uz visiem laikiem un pastāstītu savu stāstu mums.

Maza pelīte var ielīst dziļi pagrīdē un izpētīt visu daudz rūpīgāk nekā steidzīgie ļautiņi. Mēs, peles, zinām par “Trīs Brāļiem” ne vienu vien noslēpumu, jo vēsture spēj sagādāt negaidītus pārsteigumus – pārlicinies pats!

Kur pazuda upe?

Rīgu sāka būvēt nelielā zemes gabalā starp Daugavu un Rīdziņas upi. Pirmā pilsētas daļa nemaz nesniedzās līdz Daugavai! Tu, protams, zini, kur tagad atrodas Daugava – taču kur pazuda Rīdziņa?

Nostājies Vecrīgā, Alberta laukumā Kalēju ielas galā – šeit atradās pirmā Rīgas osta un Rīdziņas ieteka Daugavā. Taču senā Rīdziņa pamazām aizauga. Upes paliekas aizbēra laikā no 17. līdz 19. gadsimtam, nojaucot vecos pilsētas nocietinājumus, kas augošajai pilsētai jau sen bija par šauru. Patiesībā, ja cilvēki būtu tikpat tīri un kārtīgi kā peles, viņi nebūtu sasvieduši upītē visādu dražu, un arī Tu varētu priecāties par Rīdziņu vēl šodien!

Jaunrīga vai Vecrīga?

Tagad “Trīs Brāļi” atrodas Vecrīgā, tas ir skaidrs katram. Taču vēl 13. gadsimta pirmajā pusē šo rajonu dēvēja par priekšpilsētu! Apmēram 1230. gadā uzcēla jaunus Rīgas mūrus, iekļaujot pilsētā arī zemi, kur vēlāk uzbūvēja “Trīs Brāļus”. Tolaik šo pilsētas daļu dēvēja par Jauno pilsētu!

Ilgi gaidīts, brālīt!

Tallinā ir trīs vēsturisku namu saime, kuru dēvē par “Trīs Māsām”. “Māsas” ir būvētas gandrīz vienlaikus, bet tagadējiem “Brāļiem” gan nācās ilgi gaidīt vienam uz otru. Sākumā “Vecākajam brālim” apkārt slējās pavisam citi nami – neviens no tiem nav saglabājies. Pēc simts gadiem pašreizējā izskatā blakus parādījās “Vidējais Brālis”. Vēl pēc apmēram 100 gadiem ģimenei piepulcējās “Jaunākais Brālis”, un tikai tad viņi satikās – trīs dažādu laikmetu nami. Peles prātam tas nav īsti skaidrs – varbūt tie nemaz nav brāļi, bet gan vectēvs, vecvectēvs un vecvecvecētiņš!

Trīs dažādu laikmetu nami vislabāk parāda, kā augusi Rīga.

Grūti pelēm, grūti pētniekiem

Kā lai izpēta vēsturi, ja laika gaitā pazūd pat upes?

Tu jau zini, ka Vecrīgas nami vairākkārt mainījušies. Tas notika briesmīgu ugunsgrēku dēļ, kuros cieta ne tikai cilvēki, bet arī – brr! – milzīgs skaits viduslaiku pelu.

Tad ļaudis nolēma aizsargāties pret uguni, un visā Rīgā aizliedza būvēt koka namus. Taču daudzi šo likumu pārkāpa, un viduslaikos ugunsgrēki tik un tā plosījās bieži.

Pašreizējie "Trīs Brāļi" ir seno namu trešā vai pat ceturtā paaudze – un viņiem ir ļoti paveicies, ka iztikuši bez lielām ugunsnelaimēm!

Izrakumi un atradumi

Vecrīgas peles pirmās atrod senus priekšmetus. Klīstot pazemes alās, mēs uzzinām, cik daudz dārgumu vēl aizvien glabājas dziļi zem zemes, bēniņos un citās slēptuvēs. Atrast pazudušus priekšmetus vienmēr ir vērtīgi un interesanti – ja netici, palūkojies savā istabā aiz skapja! Un tad iedomājies, – ja šie priekšmeti būtu

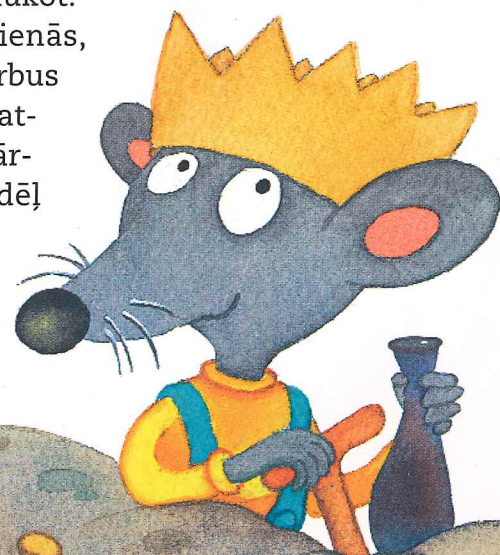

Tā zīmēja Johans Kristofs Broce

pazuduši pirms vairākiem gadsimtiem, tie būtu vēl vērtīgāki, vēl interesantāki!

Kad dārgumi nonāk pie cilvēkiem, vēsturnieki var izpētīt, kā dzīvojuši cilvēki senos laikos – un tas ir ļoti labi. Bet pašus dārgumus pēc tam ievieto muzejos, kur arī Tu tos vari aplūkot!

Pat mūsdienās, veicot būvdarbus Vecrīgā, var atrast senus dārgumus – tādēļ darbi jāveic ļoti rūpīgi!

Seni zīmējumi

Skolotājs un Latvijas pētnieks Johans Kristofs Broce strādāja Rīgas Ķeizarkājā licejā 46 gadus. Viņš bija apguvis tehnisko zīmēšanu un vaļasbrīžos zīmēja Rīgu un tās iedzīvotājus. Viņa zīmējumos redzami gan latviešu zemnieki, gan Rīgas ainavas. Mana vecvecvecmāmiņa esot redzējusi šo lielisko mākslinieku pie "Trijiem Brāļiem" 1785. gadā. Tolaik arī pats Broce dzīvojis blakus mājā un uzzīmējis Mazās Pils ielas skatu – šis zīmējums noderēja pēc gandrīz 200 gadiem, kad sākās namu atjaunošana.

Arī Tu vari rūpīgi uzzīmēt savu māju un noglabāt šo zīmējumu kā vēsturisku liecību!

Johans Kristofs Broce (1742 – 1823)

Seni dokumenti

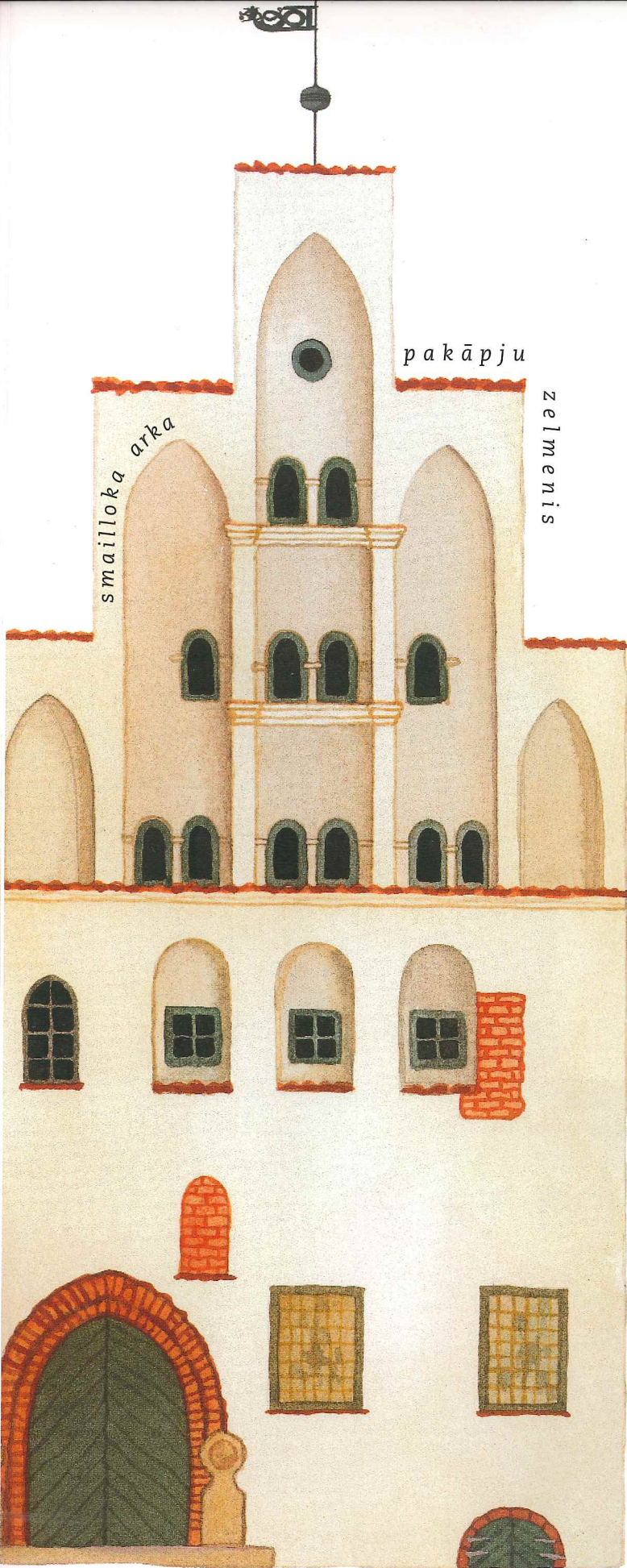
Gadsimtiem ilgi saglabājušies īpašuma dokumenti sniedz ziņas par māju īpašniekiem un viņu nodarbošanos.

Taču vēl vairāk var uzzināt no viduslaiku tiesu arhīviem. Senos laikos saimnieki bieži vien sūdzējās tiesā: kaimiņš pārbūvējis māju, bet es vairs nevaru pabraukt tai garām ar ratiem! Kaimiņš aizbēris aku! Kaimiņš aizsedzis sauli!

Ziņas par šiem tiesas procesiem pēc daudziem gadsimtiem palīdz vēsturniekiem uzzināt vairāk par pārbūvēm, kas veiktas senajos namos. Bet, ja senie dokumenti nonāk dažādu neapzinīgu grauzēju nagos,

vērtīgās ziņas iet bojā un neviens vairs nevar uzzināt, kas dzīvojis šajā namā pirms krietniem 300 gadiem.

“Vecākais Brālis”

Mazā Pils ielā 17

Vecums – nezināms

Jau 1425. gada ieraksts Rīgas mantojumu grāmatā liecina, ka šeit atradies kādam piederošs zemes gabals. Pirmās ziņas, kas saglabājušās par tagadējo namu – 1670. gadā tas pārdots Mazās gildes vecākajam Hansam Gosenam. Taču kurā gadā nams uzcelts – nav zināms. Pat arhīva peles raus-ta plecus un piemin 15. gadsimta beigas.

Namu mode

“Vecākais Brālis” būvēts stilā, ko dēvē par gotiku. Tā bija plaši izplatīta Eiropā 12.–15. gs. un arī pie mums, Hanzas pilsētā Rīgā. Gotikai ir raksturīgas *smailloka arkas*. “Vecākais Brālis” lepojas ar gotisko *pakāpju zelmeni*. Par zelmeni dēvē jumtgali (sauc arī par *ģēveli*), sienas daļu starp divām jumta plaknēm.

Mājas ieeja

Tikai pašus senākos Rīgas namus cēla tik tālu no ielas, atstājot brīvu tā saukto “piedurvju laukumu”. Amatnieki veidoja krāšņas namu ieejas – portālus. “Vecākā brāļa” saimnieks pie nama ieejas novietoja divus akmens solus – tie raksturīgi 15.–16. gadsimtam. Uz plaknājiem akmens stabiem (*piedurvju akmeņiem*) izkalts saimnieka dzimtas ģerbonis.

Saimnieks visu redz

Šādā namā dzīvoja saimnieks ar ģimeni, kā arī viņa palīgi un mācekļi. Visi pirmajā stāvā, vienā lielā istabā! Tepat – uz lieliem soliem pie sienas gulēja pa nakti, tepat – gatavoja ēst un strādāja. Saimniekam nebija grūti pārbaudīt, vai kalpotāji neslinko. Taču iedomājies, kādu jucekli te radīja maza, pēkšņi parādījusies pelīte! Tikai vēlāk saimnieki sakautrējās un nolēma, ka daudz smalkāk ir uzcelt sienas, sadalīt lielo istabu vairākās mazās un dzīvot atsevišķi no kalpiem.

Manteļ... kāds, kāds skurstenis?

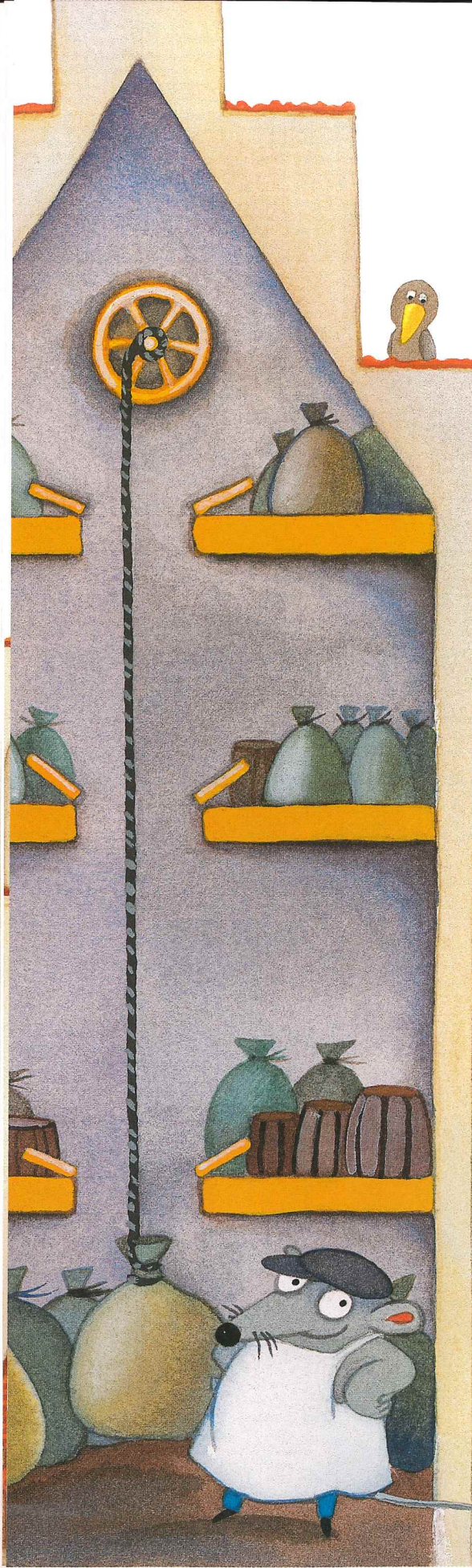
Jā, “Vecākajā Brāli” vēl saglabājies liels *manteļskurstenis* – pavarda piltuve virs plīts, kurā pazūd dūmi (vismaz tie, kas nepaliek istabā). Latviski šo skaisto veidojumu dēvē par *apvalkdūmeni*, taču pelēm labāk patīk vecais vārds, kas cēlies no vācu valodas.

Ja uguns nekuras, Tu vari pienākt pie plīts un palūkoties augšup, kāds izskatās *manteļskurstenis* no iekšpuses. Bet naktī te piezogas maza pelīte, raugās augšup un saskaita zvaigznes skurstenī!

Manteļskurstenis viduslaikos kalpoja kā virtuve – plīts vietā uguni kūra tieši uz mūra pavarda. Ēdienu gatavoja katlos, toveros, māla podos – daži no tiem saglabājušies līdz mūsu dienām.

Šis koka kurpes arī tagad var aplūkot pie “Trīs Brāļu” pavarda

“Vecākā Brāļa” maize

Bēniņi – tukši vai pilni?

Kas notika pārējā mājā, ja cilvēki mitinājās tikai vienā lielā istabā?

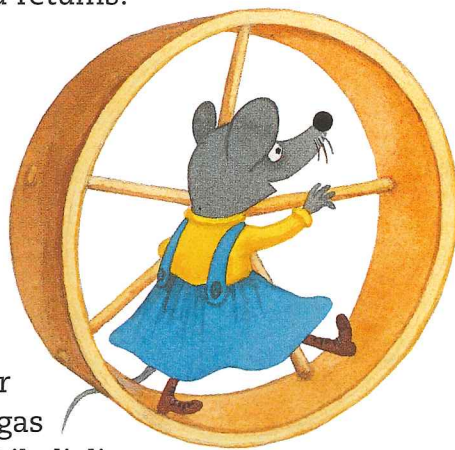
“Vecākajam Brālim” ir veseli trīs bēniņu stāvi – te bija daudzstāvu noliktava. Viduslaiku saimnieks centās visu dzīvei nepieciešamo glabāt pa rokai – gan pārtiku ģimenei un nama pelēm, gan izejvielas darbam. Zināms, ka “Vecākajā Brālī” visilgāk saimniekoja maizniekmeistars – tāpat, šeit glabāja labību un miltus.

Jo bagātāks saimnieks, jo pilnāki viņam bēniņi. Tas nozīmēja, ka viņš spēja uzglabāt pārtiku un gaidīt, kad citiem pienāks grūti laiki, un cena par pārtiku pieaugs. Ja saimniekam bēniņos tomēr mazliet palika pāri kāda vieta, viņš to tūlīt par naudu iznomāja citiem, jo noliktavas bija vajadzīgas it visiem, bet vietas trūka.

Tāpēc, ja tu dzirdi kādu sakām: “Tev tukši bēniņi!” tad zini, ka šis teiciens droši vien radies jau viduslaikos. Taču tolaik tukši bēniņi bija retums!

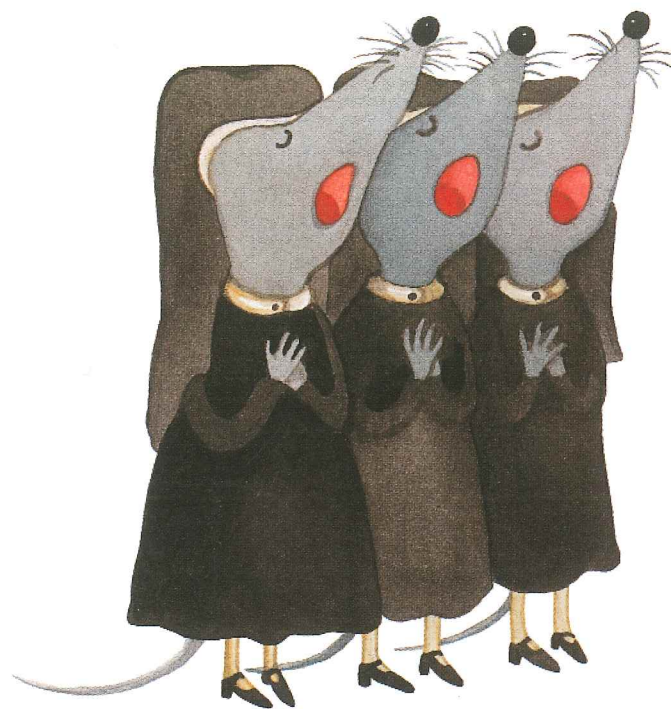
No lejas uz augšu

Kuram gan pietiktu spēka stiept labības maisus uz ceturto stāvu un atkal lejā? Šim nolūkam katra stāva grīdā atradās lūka, bet pašā augšā ritenis ar virvi, lai gluži kā ar liftu paceltu augšup smagas kravas. Vecrīgā bijuši pat tik lieli riteņi, ka strādnieki tos griezuši, staigājot pa riteņa iekšpusi. “Vecākā Brāļa” kravas celtnis bijis mazāks un nav saglabājies, toties lūkas gan var aplūkot vēl šodien.

Stiprs kā pele!

Arī tagad ļaudis lieto līdzīgus, tikai daudz mazākus, riteņus. Tos būros griež žurkas vai kāmiši. Cilvēki skatās un priecājas, jo pašiem nekas tāds vairs nav jādara. Agrāk ar šādiem riteņiem cēla augšā kravas.

Peles tur nelaida klāt – nācās izkāpelēt bēniņu noliktavas kājām. Tāpēc viduslaikos peles bija daudz sportiskākas. Pa kuģu enkuru tauvām peles uzlida uz kuģiem un apceļoja pasauli tajos laikos, kad daudzi rīdzinieki vēl tikai sapņoja par tālām zemēm!

Maiznieka dzimtas bēdīgais liktenis

Johans Sarnavs bija veiksmīgs maiznieks – arhīva peles atradušas ziņas, ka viņš nopircis vēl vairākus Rīgas namus. Maiznieks Johans varēja izmantot savu augsto ģildes vecākā amatu, lai pārspētu citus maizniekus.

Arī Johana dēls Francis turpināja tēva amatu – maizi cepa atsevišķā krāsnī nama pagrabā. Francim piedzima dēls, taču, kad viņš izauga liels, izrādījās, ka viņam nepatīk strādāt pie tēva, nepatīk ne graudi, ne miltu smarža, ne siltie kukuliši. Neviena kārtīga pele nespēj izskaidrot, kā tas iespējams, taču Franča dēls vairs neveda mājās gardos graudus, necepa maizi, bet strādāja muitā par

ierēdņi. Tur viņš saņēma labu algu, vēroja svešu valstu kuģus, bet maiznīca panīka. 19. gadsimta beigās te vēl dzīvoja pēdējais Sarnavu dzimtas pārstāvis, taču pat pelēm neizdevās no viņa neko izdibināt, jo viņš bija mēms. Cik bēdīgs liktenis!

Dziedošās jumpravas

Vecrīgā meistari turējās vienkopus, tādēļ ļoti ticams, ka Johans Sarnavs, kuram nams piederēja 18. gadsimtā, nebija vienīgais maiznieks šajā ielā. Tolaik tā bija vieglāk pievest labību un sagaidīt pircējus. Tāpēc vēl aizvien dažas Vecrīgas ielas sauc amatnieku vārdos – Kalēju iela vai Audēju iela. Taču Mazo pils ielu senos laikos dēvēja citādi – iepretī “Trīs Brāļiem” atradās sieviešu klosteris, tāpēc šo vietu sauca “Pret dziedošajām jumpravām”!

“Vidējais Brālis”

Mazajā Pils ielā 19

Pirmās ziņas

Pēc dokumentiem zināms, ka 1654. gadā šo namu nopircis provianta meistars Kārlis Nilsons Šite – mūsdienās mēs viņu dēvētu par pārtikas rūpnieku. Taču “Vidējam Brālim” ir sava liecība – dzelzī kalts gadskaitlis 1646, kas visticamāk arī ir nama būvēšanas gads.

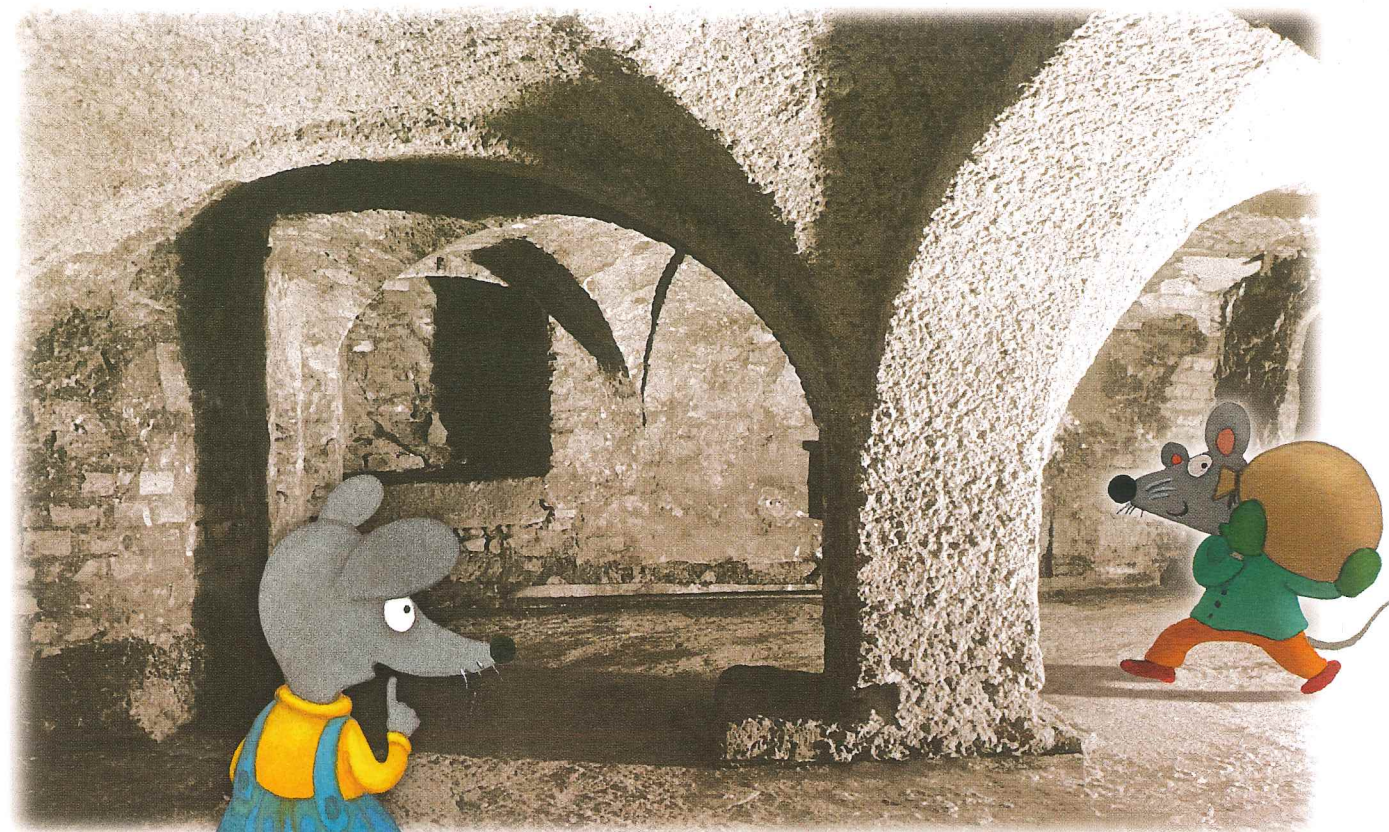
Namu mode

Šajā laikā ļoti moderni bija tumši sarkani nami, kas rotāti holandiešu manierisma stilā – uz namu sienām parādījās daudz dekoratīvu, pat fantastisku elementu. “Vidējais brālis” ir raksturīgs 17. gadsimta nams – ar lielākiem logiem, nekā “Vecākajam brālim”. Pieaudzis arī istabu skaits – ļaudis vairs nedzīvo vienā lielā istabā.

Cīņa par brīvu vietu sākas!

Šaurās Vecrīgas ielas šajā laikā kļūst vēl šaurākas, jo namu būvētāji centās izbrīvēt vairāk vietas jaunajām mājām. Vecajām mājām uzcēla piebūves, kurās atradās veikaliņi.

Tik tukšu pagrabu peles varēja novērot tikai 20. gadsimtā. “Vidējā Brāļa” pagrabs pēc restaurācijas 1958. gadā.

Pilsētas rātei nācās pieņemt jaunus likumus, lai cīnītos pret tiem, kas labprāt celtu māju līdz pat ielas vidum! Ak, jaukie akmens soli pie namu ieejām – šādu “Vecākā Brāļa” greznību neviens vairs nevarēja atļauties! Saimnieki labprāt pat izdzītu peles no alām, lai tikai izbūvētu tajās kādu noliktavu un ietaupītu vietu.

Saimniecībā nekas neiet postā

Kur gan palika skaistie piedurvju akmeņi, kad tie vairs nebija vajadzīgi? Māju saimnieki tos pārdeva, un pircēji akmeņus pārveidoja par kapakmeņiem. Viens šāds par kapakmeni pārveidots piedurvju akmens arī tagad ir aplūkojams “Trīs Brāļos”.

“Vidējā Brāļa”
vējrādītājā redzama
bruņota nāriņa!

No augšas uz leju

“Vidējais Brālis” vairs neatgādina lielu darbnīcu. Ļaudis tolaik dzīvoja pirmajos divos stāvos, un bēniņiem vairs nebija tik nozīmīga loma. Toties šajā laikā namu saimnieki centās paplašināt pagrabus. Daži pat pamanījās izrakt pagrabu ne tikai zem sava nama, bet arī zem ielas! Ziņkārīgākās peles pārcēlās no bēniņiem uz pagrabu – šeit gan bija mitrāk, toties interesantāk. Un drošāk – nekādu zobaino, svitraino... nekādu pēkšņu *ņau ņau*.

Brīvas vietas ir?

Rīgā radās aizvien vairāk iedzīvotāju, trūka dzīvojamo telpu. Ziņas par nama iemītniekiem liecina, ka šajā laikā sākusies istabu izīrēšana – 18. gadsimtā namos vairs nedzīvoja tikai viena dzimta ar kalpotājiem, bet tika ierīkoti atsevišķi dzīvokļi.

Nesmejies par cita nelaimi!

“Vidējā Brāļa” īpašniekiem nav klājies viegli – laikā no 1795. līdz 1856. gadam tas pārdots piecas reizes! Varbūt tas nav godīgi, bet Tev kā vēstures pētniekam ir paveicies – ja “Trīs Brāļu” saimnieki būtu bagātāki ļaudis, viņi savus namus pārbūvētu līdz nepazīšanai, tiklīdz mainītos mode, un tagad šie nami vairs nebūtu tik nozīmīgi vēstures pieminekļi!

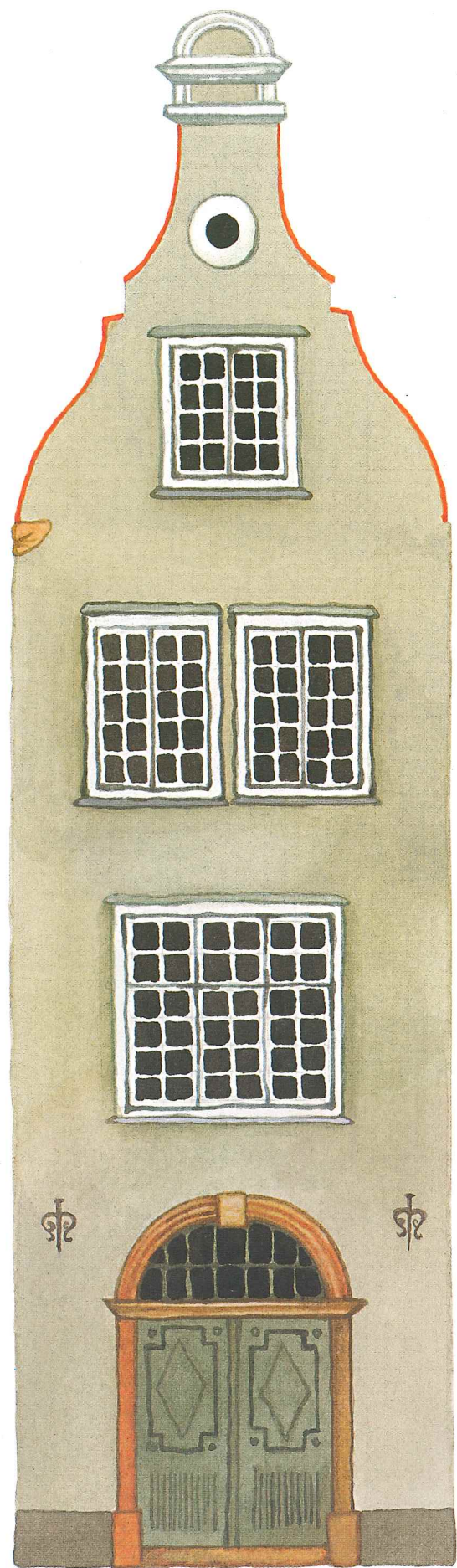
Sarnavu ģimenes ģerbonis
(trīs vārpas vairogā zem bruņucepures),
redzams “Vidējā Brāļa” portāla
augšējā malā.

Tavas durvis – manas durvis

Pašlaik uz “Vidējā Brāļa” sienas redzams arī uzraksts “Soli Deo Gloria” (Slava Dievam). Šo uzrakstu 1746. gadā lika pagatavot maiznieks Johans Sarnavs, kad savam namam, “Vecākajam Brālim”, pasūtīja jaunu, greznāku nama ieeju (portālu).

Taču “Trīs Brāļu” vēsturiskās atjaunošanas laikā nolēma, ka “Vecākais Brālis” jāatjauno sākotnējā izskatā. Greznais portāls bija raksturīgs laikam, kad cēla “Vidējo Brāli”, tāpēc portālu uzdāvāja “Vidējam Brālim”, kur to var aplūkot vēl tagad.

“Jaunākais Brālis”

Mazajā Pils ielā 21

Pirmās ziņas

Pirmās ziņas par namu liecina, ka 1707. gadā to no advokāta Trosta nopircis Jēkaba baznīcas mācītājs Steudings. Taču nama dzimšanas gads arhīvos nav saglabājies, jo mode izdaiļot sienu ar gadskaitļiem uz brīdi bija pārgājusi.

4 saimnieces

Ir zināms, ka vēl pēc desmit gadiem šo namu apdzīvoja tikai 4 sievietes – tirgotāja atraitne, kalpone Elde, jaunava Margrete un virsnieka sieva Anna. Domājams, ka viņas sadzīvoja labi, jo tiesu arhīvos nekādas ziņas par viņām nav atrodamas. Peļu vēsturnieces domā, ka šis bijis vismiermīlīgākais laiks “Trīs Brāļu” peļu vēsturē – visiem taču zināms, ka daudzas meitenes baidās no pelēm!

Dzīve pārceļas uz augšu

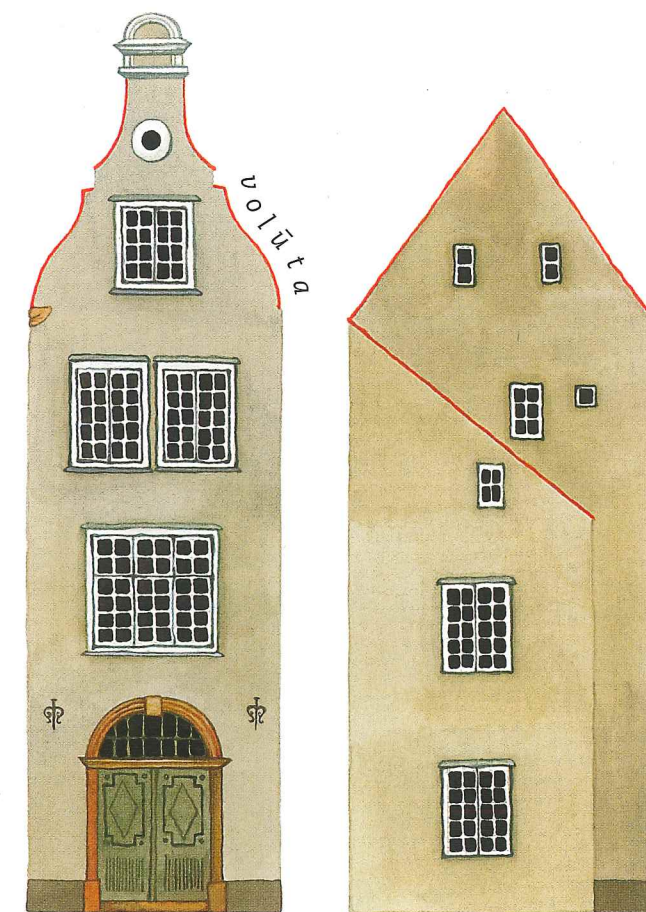
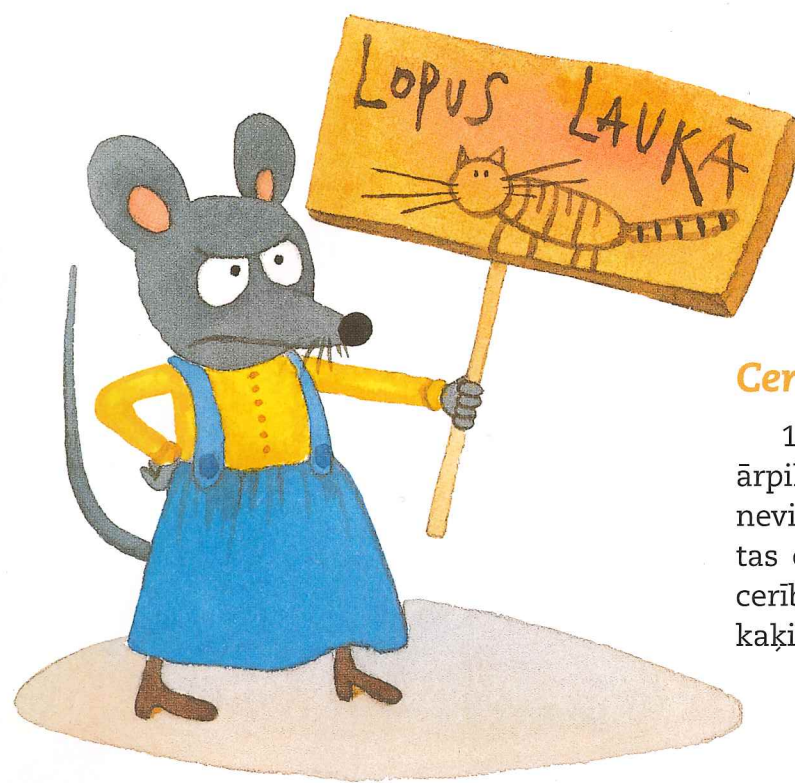
“Jaunākais Brālis” jau pilnībā pielāgojies jaunā laika prasībām un kļuvis par pilsētas dzīvokļu namu. Otrajā stāvā ir viens logs, trešajā stāvā – divi, un arī augšējais stāvs ir piemērots dzīvošanai. Bēniņi nu sarāvušies pavisam maziņi!

Šaurā pilsētas dzīve

“Jaunākais Brālis” ir šaurs nams – ar garām, ēnainām istabām. 19. gadsimtā šeit bija izbūvēti seši vienistabas dzīvokļi. Pat pelēm bija par šauru!

Gribu būt vecs un skaists!

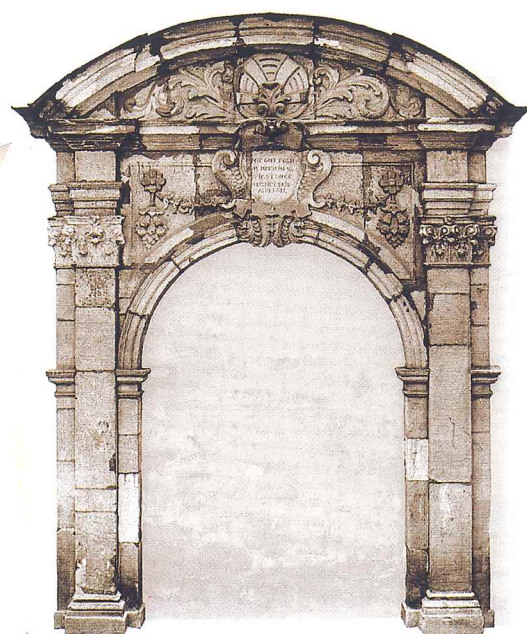
Pirms simts gadiem “Jaunāko Brāli” nolēma pārbūvēt – paplašināja logus un, ak vai, atņēma namam senatnīgo izskatu un ieapaļās volūtas. Tāds “Jaunākais Brālis” pacietīgi gaidīja “Trīs Brāļu” atjaunošanu 1957. gadā, kad atguva iepriekšējo izskatu.

“Jaunākais Brālis” no ielas puses un no pagalma puses – visos laikos ielas puse ir veidota krāšņāka.

Cerību stariņš

18. gadsimtā, taupot vietu pilsētā, uz ārpusi pārcēla mājdzīvniekus – nu vairs neviens nevarēja atļauties turēt govī pilsētas centrā. Uz brīdi peles sarosījās liksmā cerībā, taču drīz vien atklājās bēdīgs fakts – kaķi paliek.

“Trīs Brāļu” pagalmā var aplūkot vienu no greznākajiem Vecrīgas portāļiem. Kādreizējā Melngalvju ielas Nr. 4 nama ieeja kļuvusi par vēstures pieminekli.

“Trīs Brāļu” pagalms

Sapņu salīna

Ja tagad apsēžas “Trīs Brāļu” pagalmā, ir grūti noticēt, ka Tu atrodies galvaspilsētas centrā. Šeit ir klusa un mierīga vieta, kur šķiet, pat vēsture var atpūsties. Kādreiz viss bija pavisam citādi!

Nebeidzams tracis

“Trīs Brāļu” pagalms senos laikos bija trīs atsevišķi zemes gabali, uz kuriem atradās saimniecības ēkas un ceļš, pa kuru piebraukt ar ratiem. Un šeit vienmēr trūka vietas.

Parasti viduslaiku zemes gabali bija izvietoti tā: dzīvojamā māja ar ieeju no galvenās ielas, tad iekšējais pagalms, labierīcības, šķūņi un kūtis mājdzīvniekiem.

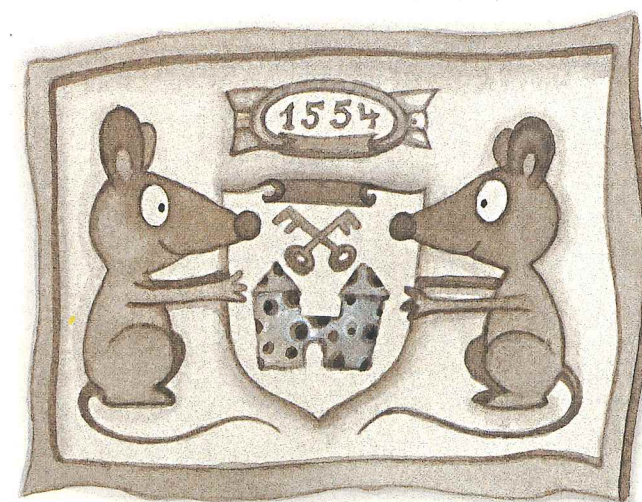
Visapkārt “Trīs Brāļiem” atradās ļoti nozīmīgas iestādes – bīskapa rezidence, Jēkaba baznīca, Marijas Magdalēnas klosteris un kapsēta. Un tepat blēja aitas, māva govīs, dziedāja gaiļi... Ja šajā tracī savu balsi gribēja pacelt mazā mājas pele, viņai vajadzēja sagaidīt vēlu nakti, kad troksnis mazliet pierima.

Par godu pelēm

Rīgas ģerbonis radīts 13. gadsimtā. Nevieni nezina, kas to izgudrojis.

Pirmajā ģerbonī bija attēloti divi pilsētas vārtu torņi un divas atslēgas. Vēlāk to papildināja ar Livonijas ordeņa krustu un lauvas galvu. 16. gadsimtā Rīgas ģerboni papildināja ar divām lauvām sānos. Kad Rīgu ieņēma zviedri, ģerboni parādījās arī zviedru kronis.

Iedomājies, kāds izskatītos Rīgas ģerbonis, ja Rīgu viduslaikos būtu iekarojušas peles!

Senais ģerbonis

Tagad “Trīs Brāļu” pagalmā var aplūkot īstu, 1554. gadā kaltu Rīgas pilsētas ģerboni. Tieši šajā laikā ģerboni papildināja ar lauvām, kas tur vairogu. Tas ir senākais pilsētas ģerboņa atveidojums, kas saglabājies līdz mūsu dienām. Vispirms šis ģerbonis rotāja pilsētas

ierocū noliktavu. Pēc ugunsgrēka 1941. gadā namu nojauca, bet apdegušo ģerboni iemūrēja “Trīs Brāļu” pagalma sienā.

Atjaunošana

Draudīgs brīdis

Divdesmitā gadsimta pirmajā pusē "Trīs Brāļi" bija nonākuši tik bēdīgā stāvoklī, ka īpašnieki gandrīz jau nolēma tos nojaukt. Varbūt pat "Trīs Brāļi" paši vairs nezināja, cik jauki reiz bija izskatījušies. Peles šajā laikā staigāja pa namu mazās ķiverītēs, jo bija bail, ka tūlīt kaut kas uzkritīs uz galvas! Lai namus atjaunotu, vajadzēja krietni pastrādāt gan arhitektiem, gan vēsturiekiem, gan restauratoriem.

Lielā tīrīšana

Atceries stāstu par "Vecāko Brāļi" – ap 17. gadsimtu senākiem namiem cēla piebūves. Arī "Vecākā Brāļa" brīvajā piedurvju laukumā vēl pirms gadiem simts atradās neliels veikaliņš – divstāvu piebūve.

Kad atjaunoja "Trīs Brāļus", piebūvi nojauca, un "Vecākais Brālis" atguva savu senāko izskatu. Tāpat nojauca šķūnīšus un piebūves aiz "Trīs Brāļiem" – un šeit pirmoreiz radās plašs pagals. Tas ir gan gaišs, gan piemīlīgs, bet nemaz vairs neatgādina viduslaikus.

20. gs. sākuma attēls. Priekšplānā redzam nojaukto "Vecākā Brāļa" piebūvi. Žēl – arī šādas piebūves Vecrīgā ir retums.

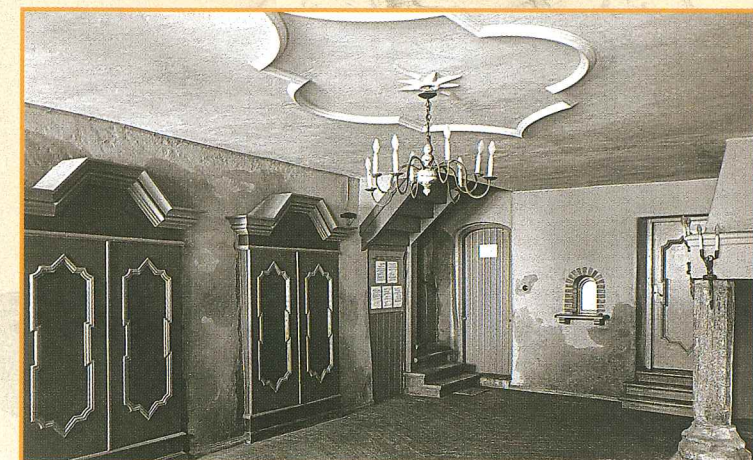
"Vecākā Brāļa" kāpnes pirms remonta. Tagad restaurētas kā vecās kāpnes, tikai žēl, ka tās nav istās...

Atkal kopā!

Pēc pieciem gadiem, 1958. gadā, lielā "Trīs Brāļu" restaurācija bija pabeigta. Tagad nami iekšpusē ir apvienoti vienā! Arī mūsdienās "Trīs Brāļi" pienācīgi jāaprūpē – citādi nami atkal var aizmirst, kādiem tiem jāizskatās!

Derīgs nams

Arī tagad "Trīs Brāļi" palīdz cilvēkiem – šeit atrodas Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, kas rūpējas ne tikai par "Trīs Brāļu", bet arī par citu kultūras pieminekļu aizsardzību visā Latvijā. Pēdējo gadu laikā daudz skaistākas kļuvas "Trīs Brāļu" iekštelpas – šeit notiek izstādes, un bieži ekskursijā atnāk jautrie skolabērni. Tad gan mazām pelēm jāuzmanās, lai negadītos viņiem pa kājām! Bet reizēm vakaros cilvēki, kas šeit strādā, iedez "Trīs Brāļu" pavardā uguni un pasapņo par seniem laikiem.

Atjaunota pirmā stāva lielā istaba "Vidējā brāļi". Durvis ar pakāpieniem ved uz "Jaunāko brāļi", bet vidējās divviru durvis neved nekur – tas ir sienā iebūvēts skapis.

Kur atrast 300 gadus vecus ķieģeļus?

Jaunākie "Trīs Brāļu" uzlabojumi tika veikti 1990. gadu sākumā. Būvējot jauno Melngalvju namu, tika atrasti vecie pamatu ķieģeļi – tos izmantoja, atjaunojot "Trīs Brāļu" pavardu. Bet "Trīs Brāļu" māla grīdas flīzes kādreiz segušas Doma krustejas grīdu.

Jautājumi un mīklas

1. Policija nāk!

Ko viduslaiku policija aizliedza darīt Vecrīgas namu būvētājiem?

- a) krāsot namu sienas zaļā krāsā,
- b) darba laikā dzert rūgušpienu,
- c) celt namus līdz pat ielas vidum.

2. Durvis pastaigājas

Kas vispirms piederēja "Vecākajam Brālim", bet pēc tam – "Vidējam Brālim"?

- a) pods ar zelta dālderiem,
- b) greznais ieejas portāls,
- c) piedurvju akmens ar dzimtas ģerboni.

3. Kafējnicā govīm

Kas viduslaikos atradās "Trīs Brāļu" pagalmā?

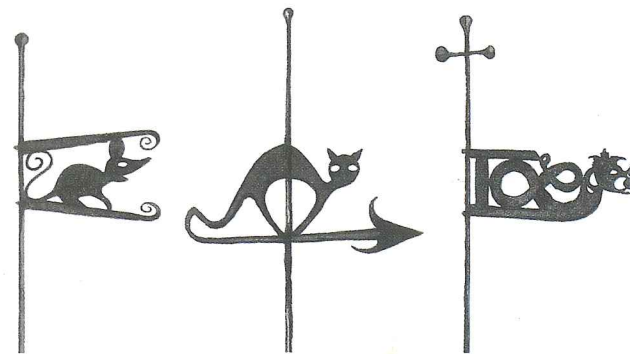
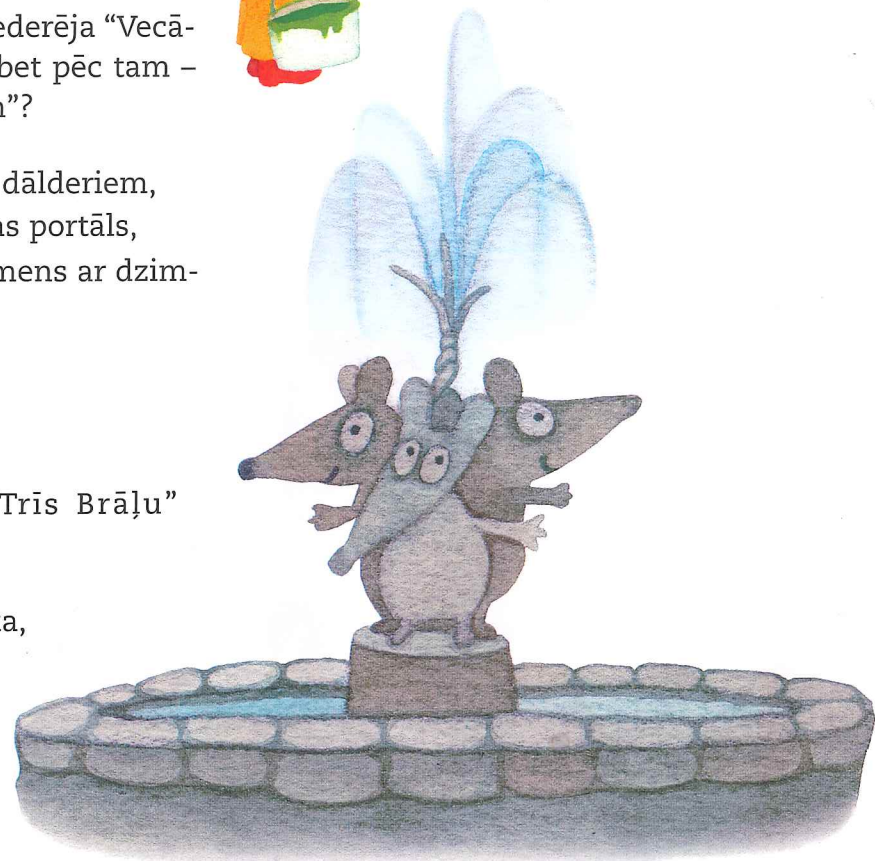
- a) slavenā "Trīs Peļu" strūklaka,
- b) šķūņi un kūtis mājlopiem,
- c) viduslaiku kafējnicā.

4. Namiņš deg!

Kādi gada skaitļi seno namu dzīvē vislabāk zināmi vēstures pētniekiem?

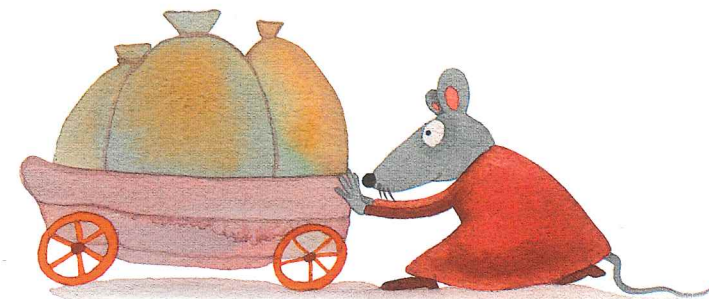
- a) nama pārdošanas gads,
- b) nama uzcelšanas gads,
- c) gads, kad namu nopostījās ugunsgrēks.

5. Vējrādītāju mīkla

Kāda dzīvnieka attēls tika izmantots pirmajos Rīgas vējrādītājos?

- a) kaķa,
- b) peles,
- c) pūķa.

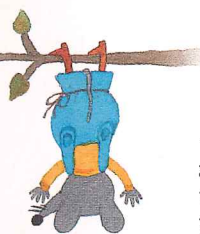
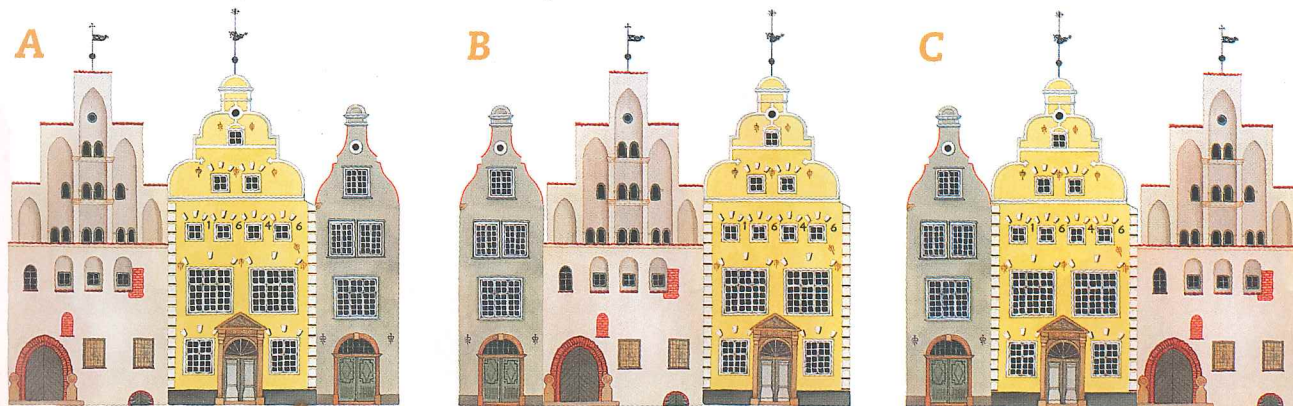
6. Viss tik dārgs...

Ko "Vecākā Brāļa" saimnieks izīrēja par naudu citiem rīdziniekiem?

- a) brīvu vietu bēniņos – mantu glabāšanai,
- b) maizes krāsni pīrāgu cepšanai,
- c) savu veco zobu birsti.

7. Pareizā secība

Visos trijos attēlos redzami "Trīs brāļi" – taču tikai vienā attēlā nami sarindoti pareizā secībā. Vai vari pateikt, kurš attēls ir pareizais?

Atbildes

1. Pareizā atbilde: celt māju līdz ielas vidum. Tāpat kā mūsdienu, daudzlielgabalu policistiem, un tieši tāpēc Vecrīgā ir tik šauras ielas.
2. Pareizā atbilde: ieejas portāls "Vecākajam Brālim" veja "Vidējam Brālim". Tādēļ portālu pārceļa.
3. Pareizā atbilde: pat mūsdienu "Trīs Brāļu" pagalmā nav kafējnicas, bet viduslaikos šeit atradās saimniecības ēkas – šķūņi, kūtis, zirgu staļļi.
4. Pareizā atbilde: nama pārdošanas gads zināms visbiežāk, jo ieejas par pirkumu saglabājusās arhīvos. Nama uzcelšanas gads saglabāties retāk, nekā varētu domāt – visbiežāk tad, ja gadaaskaķis atveidots uz atbildes.
5. Pareizā atbilde – pūķa, un vienīgais no tiem vēl aizvien rota "Vecākā Brāļa" jumtu.
6. Pareizā atbilde: mājnieks savu krāsni nevienu neuztīcēja, tāpat kā Tu savu zobu birsti! Toties brīva vieta bēniņos bija liela bagātība – te varēja uzglabāt graudus un citas vērtības tik ilgi, kamēr pilsētā celās graudu cenas.
7. Pareizā atbilde: C

...Tāds ir mans stāsts par "Trīs Brāļu" vēsturi. Dzīve steidzas uz priekšu, un viss mainās. Kaut vai tie skapji! Iedomājies – kad uzcēla "Vecāko Brāli", skapju vispār nebija! Visu, kas bija jāglabā, laudis piekāra pie griestiem vai sienām – arī garšīgas lietas! Vajadzēja tikai mazliet pakāpties... pastiepties... ui...

Vēlāk parādījās koka lādes un skapji – peļu dzimta trina asus zobus un skrabinājās pa naktīm. Mūsdienās pelēm klājas vēl grūtāk – kura prātīga pele censtos sagrauzt ledusskapi? Tur taču zobus var atlauzt!

Tā es dzīvoju "Trīs Brāļos" un pētu visu, kas mainās. Es gribu zināt, kas noticis agrāk, un kāpēc ir tieši tā, kā ir tagad!

Bet naktī es izeju laukā apraudzīt zvaigznes un domāju:

"Ak, Dievs, es esmu tikai maza pelīte, kas attupusies "Trīs Brāļu" pagalmā un jūtas šeit mierīgi un labi. Ļauj man tā būt vēl ilgāk! Kad atgriezīšos savā alā, viss būs citādi. Bet varbūt es atcerēšos, ka arī gari un smagi gadsimti var atstāt aiz sevis tik gaišu zīmi kā šie nami, lai pat visdrūmākās dienas aizvītos viegli kā peles aste!"

ISBN 9984-665-15-1

9 789984 665153